

## Předmluva

Předkládáme zájemcům o českou operu a milovníkům českého operního interpretčního umění malou encyklopedii, která by chtěla být příspěvkem k dosud nena-psaným dějinám české opery i praktickou příručkou. Je třeba říci hned v úvodu, přídavné jméno „malá“ to ostatně napovídá, že vzhledem k rozsáhlosti materiálu, který bylo třeba zpracovat, a omezenosti našich pracovních kapacit, má předkládaná knížka k pomyslné úplnosti daleko. Z nej-důležitějších uměleckých složek, vytvářejících operní inscenace, jsme zcela rezigno-vali na scénografy, pro něž je práce pro operu obvykle jen částí jejich profesních aktivit. Značně neúplný je heslář i co se týče sborníků a režisérů, naše knížka zachycuje jen ty z nejvýznamnějších. Ten-to nedostatek samozřejmě v žádném pří-padě neznamená, že bychom tyto důležité spoluvůdce operního „Gesamtkunstwer-ku“ nedoceňovali, a snažili jsme se neúpl-nost zmírnit alespoň tím, že řada jmen, chybějících jako samostatné heslo, je uve-dena v „dějinách“ jednotlivých operních domů. Větší úplností se vyznačuje soubor hesel operních dirigentů, relativně nejúpl-nější jsou hesla pěvců, skladatelů a oper-ních titulů. Asi sotva kdo pochybuje o tom, že dohrou operou v pravém slova smyslu může být jedině živé divadelní představení vytvářené uměním orchestrál-ních hráčů, dirigentů a pěvců. Právě po-sledně jmenovit, jejich umění pěvecké

a představitelské, vytvářejí v příhodné a žádoucí sounáležitosti s hudbou ono nesrovnatelné kouzlo operních představe-ní, a to dokonce do té míry, že paradoxně (byť snad i pochopitelně) na sebe často strhávají větší pozornost, než samo skla-datelovo dílo. Co se týče rozsahu jednotli-vých hesel, je třeba zdůraznit, že ne vždy odrážejí historický a umělecký význam jednotlivých pěvců. Naopak právě u těch nejvýznamnějších jsme se spoléhali na to, že údaje o nich jsou snadno dostupné v ji-ných pramenech.

Co se týče skladatelů, snažili jsme se za-chytit v úplnosti všechny, jejichž opery by-ly někdy provedeny, ale obáváme se, že ani to se nám zcela nepodařilo, v někte-rých případech, obzvláště v 19. století, je to ostatně takřka nemožné. Až na něko-lik výjimek zaznamenáváme jen autory oper českých, přičemž jsme se nechtěli ří-dit definicí, že českou operou je „každé dílo tohoto hudebního druhu, které složil skladatel českého původu“, jak zní jedna z definic. To by totiž znamenalo, že če-skými operami jsou i italské opery Mysli-večkory či německé vídeňské singspiely Gyrowcovy (Jirovcovy) atd. Ač by to snad bylo milé, zdá se nám to poněkud absurd-ní. Rozpor mezi skladatelovou přísluš-ností státní a národnostní není snadné vyřešit a tak se v knížce najdou různé ne-důslednosti, například jsme nechtěli opo-mínout československé skladatele němec-

ké národnosti z meziválečné doby, kteří neodmyslitelně patří zejména k pražskému hudebnímu životu. Opravdovou svízel však představuje formální pestrost „oper“, protože ne vždy je z dostupných údajů zřejmé, zda jde skutečně o operu. Řídit se v tomto případě slovníkem jazyka českého dost dobře nejde, protože ten považuje za operu každé „dramatické hudební dílo určené k provozování na jevišti“, tedy i zpěvohry a operety, popřípadě muzikály. Nejošidnější je obsah pojmu „zpěvohra“. Jak uvádí nový Slovník české hudební kultury (Praha - Supraphon 1997), výraz zpěvohra sice býval synonymem termínu opera, dnes však hudební věda termín zpěvohra používá jen jako ekvivalent německého pojmu *singspiel*, čili k označení takové hry se zpěvy, v níž hudba a zpěv nejsou dominantní složkou („nemají klíčovou syntakticko-sémantickou funkci“). Právě tyto formální rozdíly bývá u některých starších, ale i novějších děl, pohybujících se kdesi na hranicích opery, operety a zpěvohry, nesnadné postihnout. Připomeňme si například, že z hlediska přesnější terminologie měla premiérová verze *Prodané nevěsty* blíž ke zpěvohře či vesnické lidové operě, nebo že první operu B. Martinů *Voják a tanečnice* by bylo možno porážovat za muzikál. Co se týče libretistů, naše encyklopedie zachycuje jen autory libret nejznámějších oper.

Zájem veřejnosti i hudebních historiků se obvykle upíná především k našim nejprestižnějším operním domům v Praze a v Brně jakožto vrcholným institucím českého operního umění. To je sice do jisté míry pochopitelné, porážujeme nicméně za potřebné konstatovat, že tento způsob pohledu je přece jen poněkud zkreslující. Naše malá země je na operní scéně poměrně bohatá, přičemž každá z nich měla (stejně jako ty „velké“) éry slavné, méně slavné i nevalné ba krizové. Na všech však

vždy působili a působí znamenití umělci, kteří na prknech našich nejprestižnějších divadel stáli jen ojediněle, občas, či vůbec. Bohužel, tento fakt obvykle nerespektují ani rozhlasová a ještě méně gramofonová studia. Padla-li už nicméně zmínka o rozhlasových snímcích, je třeba vzdát hold bohatství rozhlasových archivů, které ukrývají (často doslova) poklady vskutku neocenitelné.

Knížka jako tato by byla i při svém nevelkém rozsahu příliš traušalým podnikem, kdyby ji napsali pouze dva uvedení autoři, jejichž práce byla konec konců především sběrná. Stačí pohlédnout do bibliografie, aby čtenář získal lepší představu o počtu spoluautorů, jsou jimi ostatně i umělci, kteří nám ochotně poskytli aktuální údaje o své umělecké činnosti. Konečně naše zvláštní poděkování patří pěvkyni paní Evě Zikmundové, která rukopis už v jeho první verzi pečlivě pročítala a upozornila nás na jeho nedostatky.

Knihu věnujeme všem dobrým Čechům, Moravanům a Slezanům, kteří se aktivně i pasivně podílejí na provozování toho zvláštního a v jistém smyslu nejvyššího umění, jímž opera bezpochyby je. Skladatel Josef Berg měl zajisté pravdu, když tvrdil, že „opera je největší vynález lidstva“. Nebyl sám, kdo na to přišel.

DJ + JPK